

NAŠI ZAPISKI.

SOCIALNA REVIIJA.

Št. 12. (December.)

LETO IX.

VSEBINA :

DR. DRAGOTIN LONČAR: HRVAŠKO DRŽAVNO PRAVO IN SLOVENCİ. — *DR. H. TUMA*: SEKSUELNI PROBLEM. — *P. H.*: POLITIČNE TENDENCE NAR. RADIKALNE STRUJE. — *F. C.*: PRVI SPLOŠNI PLEMENSKI KONGRES. — *PREGLED*: POLITIČNI. — KULTURNI. — LITERARNI. — STROKOVNI. — ZADRUŽNI. — *IGNACIJ GRUDEN*: LITERARNA SONETA. — — — *LUCIANO FOLGORE*: OGLJU. — — —

UREDNIK IN IZDAJATELJ: Dr. ANT. DERMOTA V GORICI.

- - - LASTNIK: KONZORCIJ NAŠIH ZAPISKOV. - - -

V GORICI 1912.

TISKA: „GORIŠKA TISKARNA“ A. GABRŠČEK.

Naši Zapiski izhajajo vsakega 1.
v mesecu.

Naročnina: Za Avstro - Ogrsko
za vse leto 5 K s poštnino vred,
za pol leta in za četrť leta so-
razmerno ; za Nemčijo 5 K 80 v.,
za ostale države 6 K 40 v. —
Posamezna številka 42 v.

Rokopisi in časopisi v zameno
naj se pošiljajo na uredništvo,
naročnina in reklamacije pa na
upravo Naših Zapiskov v Gorici.

Čitateljem „Naših Zapiskov“

uljudno priporočam svojo knjigoveznicu za vsako-
vrstna naročila v mojo stroko spadajočih del. —
Izdelujem tudi vsakemu ukusu ugajajoče okvirje
za podobe i. t. d., ter jamčim za solidno in točno
- - - - - postrežbo po zmernih cenah. - - - - -

Anton Zupančič,
knjigovez,
Ljubljana, Slomškova ul. 31.

DR. DRAGOTIN LONČAR:

Hrvaško državno pravo in Slovenci.

Dne 20. oktobra 1912. je na zborovanju v Ljubljani sprejela Slovenska ljudska stranka program Hrvaške stranke prava v zmislu trializma. Pri tej priliki objavljam neki zgodovinski spomin o tem vprašanju, ne da bi se spuščal v njegovo stvarno ocenjevanje.

Ob francosko-nemški vojni so menili Avstro-ogrski Jugoslovani, da je prišel čas za rešitev jugoslovanskega vprašanja. Dne 8. novembra 1870. so se zbrali v Sisku. Slovenski udeleženec Anton Tomšič, prvi urednik »Slovenskega Naroda«, je poročal o tem shodu dr. Jos. Vošnjaku. Zedinili so se za sledeči program:

I. Kraljevina Dalmacija, Hrvaška in Slavonija s Krajino in Reko tvorijo enotno kraljevino.

II. Zgodovinsko pravo, interes dinastije in monarhije kakor tudi interes slovenskega naroda in načelo narodnosti zahtevajo združenje vseh slovenskih pokrajin v politično telo, čigar zastopstvo dogovori zvezo s trojedno kraljevino.

III. Tako federirana trojedna kraljevina s Slovenijo dogovori realno unijo z Ogrsko.

1. Posle, ki so skupni Avstriji in Ogrski, rešuje trojedna kraljevina s Slovenijo skupno v skupni delegaciji.

2. Zastopstvo trojedne kraljevine in Slovenije v ogrskem zboru je kolektivno.

3. Finančna, trgovska in vojna vprašanja, v kolikor se tičejo enotnosti, razpravljajo in rešujejo Ogrska, trojedna kraljevina in Slovenija v skupnem ogrskem zboru.

4. Sodni, upravni in naučni posli so avtonomni za trojedno kraljevino in Slovenijo, ki jih izključno opravljata zbor in dežela teh kraljevin.

5. Njih vlada je popolnoma neodvisna; ban kot predsednik deželne vlade je odgovoren samo kroni in zborom teh dežel.

6. Eksekutiva je pri vseh skupnih avtonomnih poslih domača.

7. Kako se zedinijo Krajina, Dalmacija in Slovenija s Hrvaško in Slavonijo, to je notranja zadeva, odvisna od medsebojnega dogovora teh dežel.

8. V zedinjeni trojedni kraljevini in Sloveniji vlada popolna jezikovna in verska enakopravnost.

9. Zedinjenje trojedne kraljevine s Slovenijo je pogoj vsake zveze z Ogrsko.

To je bil načrt programa, ki naj bi se bil sprejel dne 1. decembra 1870. na shodu v Ljubljani.

Udeležili so se tega shoda Hrvatje, Slovenci in Srbi, med njimi n. pr. Barčič, dr. Bleiweis, dr. Brlić, dr. Costa, Danilo, dr. Kostić, dr. Lavrič, dr. Makanec, Miškatović, dr. Mrazović, dr. Razlag, dr. Tonkli, Trstenjak. Pričakovali so tudi dr. Subotića, a ga ni bilo.

Ljubljanski shod ni sprejel nasvetovanega programa, marveč le izjavo o edinosti južnih Slovanov. Proti nasvetovanemu programu so bili zlasti slovenski zastopniki, kar je grajal »Slovenski Narod«.

Načrt, ki se je bil napravil v Sisku, rešuje hrvaško državno pravo v okvirju dualizma. Nasproti mnogim golim izjavam, puščajočim nas popolnoma na nejasnem glede načina ali oblike, ki naj uresniči politični cilj, zasluži ta načrt večjo pozornost, ker pomenja konkretnjšo formulacijo, kako si misli udejstvitev hrvaškega državnega prava.

DR. H. TUMA:

Seksuelni problem.

VI.

„Die menschlichen Organe zeigen biologisch überall das Bestreben auf starke kontinuierliche Reize mit einer Überkompensation zu beantworten. (Človeški organi povsodi kažejo biološko stremljenje na jake, zdržne muke odgovarjati z nadkompenzacijo.) R. Müller. Alle Organe verändern durch die Ausübung ihrer Funktion die Zusammensetzung des Blutes in irgendeiner Weise. (Vsi organi predružačijo vsled izvajanja svojih funkcij sestavo krvi na kakršnikoli bodi način.) Isti.

V tem tiči ne le večanje magonov, zmožnosti in lastnosti ampak tudi večanje telesnih in psihičnih hib. Diferenciacija je sploh temelj vsake izbere. Med enakimi izbere ni. Alle Liebe von Mensch zu Mensch ist im höchsten Grade persönlich, ist eine Auswahl,

eine Unterscheidung. (Vsa ljubezen od človeka do človeka je v najvišji stopinji osebna, je izbena, razločevanje.) Alle starke Liebe entsteht zwischen entgegengesetzten Naturen. (Vsa jaka ljubezen nastane med nasprotnimi naravami.) Ellen Key. Liebe entsteht erst durch individualisierende Wahl eines ganz bestimmten Mannes zu einem ganz bestimmten Weibe. (Ljubezen nastane šelej po individualizujočem izboru določenega moža, določene žene.) Bölsche. Zweck der Befruchtung ist durch Mischung der Eigenschaften des Elternpaares eine Fülle von Gestalten hervorzurufen, aus denen die natürliche Zuchtwahl die Geeigneten dauernd macht. (Smoter oplojanja je po mešanju lastnosti starišev proizvesti obilico obrazov, izmed katerih prirodni plemenski izbor sposobne stori trajne.) R. Müller. Spol je prva prirodna diferenciacija. Auslese des Besten setzt möglichst volle Differenzierung voraus. Differenzierungstendenz ist abzuweichen vom Normaltypus, ist streben, sich in Verlauf der Generationen zu verstärken. Die Verstärkung erfolgt durch Wiederholung der Handlungen aus den eigentümlichen Trieben und Regungen ohne Rücksicht auf andere. Kein organisches Wesen vermag sich eine unbegrenzte Zahl von Generationen hin durch Selbstbefruchtung zu erhalten, sondern sie ist gelegentliche, wenn auch oft erst nach sehr langen Zwischenräumen erfolgte Kreuzung mit getrennten Individuen unerlässliche Bedingung, für die dauernde Forterhaltung. (Izbena najboljšega predpolaga kolikor mogoče polno diferenciacijo. Tendence diferenciacije je odmikati se od normalnega tipa, je stremeti po ojačenju tekom generacij. Ojačenje sledi po ponavljanju dejanj iz svojstvenih nagonov in gibljejev,¹⁾ brez ozira na druge. Nobeno organično bitje se ne more vzdržati neomejeno število generacij po samooploditvi, marveč je priložnostno,²⁾ četudi šelej po dolgih presledkih vršeče se križanje z ločenimi poedinci, neodpustljiv pogoj za trajno vzdrževanje.) Knight — Darwin-ov zakon. Spolna izbena predpolaga torej diferenciacijo in ta daje nadkompensacijo. Vsled nadkompensacije in korelacije organov med seboj nastopi često nesorazmerno višanje moči enega organa in nižanje drugega. Vsled tega tudi močnejši nastop psihičnih zmožnosti v eno smer, šibkejši v drugo. Tendence diferenciacije se tekom zarodov ojačuje vsled podedovalnosti in vsled ponavljanja istih dejanj iz istih nagonov in nagibov.

¹⁾ Gibljejev Regung, gibanje Bewegung, kretnja Gebärde, premikanje Fortbewegung, pobuda Anregung, vzburjenost Aufregung, vzbuda Erregung.

²⁾ Priložen gelegen, nostno priležen, anliegend, passend.

Po teh načelih v razvoju kontrektacijskega nagona sledi dvoje. Ko se je isti sublimiral v estetično in etično smer, ko nastane v človeku simpatija, ne vsled vnanje prikazni nasprotnega spola, marveč vsled iskanja sorodnosti duše, vsled iskanja višjih lastnosti na drugem bitju, nastopi višje stopnjevanje, tako, da se kontrektacijski nagon ločeva od konkretnega subjekta, prehaja v fantazijo in idejo. Nastopi idealna ljubezen, ne več ljubezen živega bitja, marveč stvora človeške fantazije. Idealna ljubezen izvira iz nadkompensacije centralnega živčevja, in je stopnjevanje obsega človeške duše. Kadar prevlada stremljenje po celotnosti, enotnosti notranjega človeka z vseobdajajočo narodo ali z višjim bitjem izven človeka, postane ljubezen religija, zlivši se z močnim stremljenjem po spoznanju. To stopnjevanje brezmejno ljubezni je temeljni sestavni del religije, Venus Urania. Ker je ljubezen najvišja moč v človeku in je ljubezen Urania v kulturnem razvoju človeka nastala iz prirodne ljubezni, raditega je tudi nebeška ljubezen ne le najvišji rezultat človeške zmožnosti, ampak tudi dokaz neskončne moči narode in nje razvoja. Nebeška ljubezen bo v človeštvu vedno najvišje sredstvo dviganja človeka v neskončni smeri navzgor. Trga ga od vsakdanjosti življenja, od vidne narode in bliža ga vsemogočnosti in brezmejnosti narode. Kljub temu tudi nebeška ljubezen v dejanstvenosti (Wirklichkeit) ne more nastopiti docela ločena od fiziološke podlage. Ker pri dejanstvenem človeku nastopi, ne more nastopiti drugače nego s primesjo spolne ljubezni. Ako krščanski filozofje vidijo pravo ljubezen le v nebeški ljubezni, postavili so stvar narode ter zatajili človeško narode. Prirodna moč je na človeku vidna v vsakem gibljeju, najnižje doli in najvišje gori, in človeško življenje je le življenje narode.

Kakor je religija vedno vezana s spolnim gibanjem v ljubezni, tako so tudi cerkve vedno porabliale erotični moment, in v nižjem razvoju celo moment pohotnosti, za namene svoje organizacije. Cerkev se je pri vzbujanju religiozne ekstaze pri vseh narodih in v vseh dobah človeštva posluževala erotičnega momenta. Neizobraženec še danes — ne le med nami, ampak še posebno tam, kjer je vzrastla stara kultura, v blaženem podnebjju Italije in Grške — beračica in svetska dama, prostitutka in usmiljena sestra, — vse so prepričane, da je religija le kult, le češčenje svetnikov in svetnic, božjega deteta in božje matere, ter vse to češčenje izvira iz erotičnega momenta. »Wenn man die Frau in allen Stadien der sozialen Skala studiert, im Laster, im Verbrechen, in

der Ehrbarkeit und Tugend, muss man sich über die religiöse Ähnlichkeit wundern.« (Ako proučujemo ženo v vseh stopnjah socialne lestve v pregrehi in hudodelstvu, v čestnosti in čednosti, se moramo čuditi nad sličnostjo religioznosti.) Bloch. Nič ni bolj prirodnega nego to, ker preveva ves ženski organizem spolnost in mora vsako čustvo v ženi biti ubrano v smeri spolne ljubezni. Vse, prešestnica in prostitutka, tercijalka in hudodelnica, vse upajo priti v nebesa, ne vsled izboljšanja duše, marveč vsled izvrševanja vnanjosti pri religioznem kultu, ki je vendar enako mikavno za vse. Prevarjena ljubezen največkrat naravnost preide v tercijalstvo, in ni nič drugega nego to, da se je človeška ljubezen odcepila od konkretnega subjekta na idealne subjekte, ki predstavljajo svetnike in svetnice. »Its mysteris (of religion) have alle the charm of a flirtation — a woman once told me.« (Vse misterije religije imajo čar flirtovanja — povedala mi je nekoč ženska.) Wilde. »Früher, als ich Kleriker war, entzückte mich die göttliche Liebe, jetzt sehe ich die Sache als Mediziner anders an und finde, dass sie ein ganz gewöhnlicher Orgasmus, eine Art psychischer Onanie war.« (Prej, ko sem bil duhovnik, zamaknila me je nebeška ljubezen, sedaj, ko sem si stvar kot medicinec ogledal, pa vidim, da je bil docela navaden orgazem, neka vrsta duševne samooskrumbe). Leute. Ako pogledamo Rubensovo Madono in različne slike sv. Alojzija, sv. Elizabete, itd. povsodi zasledimo izraze dejstvene (wirksam) ljubezni, ki izvira iz spolne naslade. Tako nebeško ljubezen slika Zola v svojem romanu Lourdes: »Njegova glava se je nagnila, njegovo lice se je dotaknilo lica prijateljice, ki je sladko spala, čelo oprto na njegovo rame. Imela je zlate lase, napol razpuščene, ki so mu kakor kopale obraz in sanjal je v vonju teh las. Oba so obšle sanje blaženosti. Njuni nežni obličji sta dobili isti izraz zamaknjenosti, kakor da bi se oba smehljala angeljcem. Bilo je čisto in strastno predanje enega drugemu, nedolžnost spanja, ki je položilo enega v naročje drugemu, udje sklenjeni, ustnice gorke, tikajoče se, sapa združna, kakor dvoje detet, nagih v isti zibelki. Taka je bila njena poročna noč, izvršitev duhovne poroke.« Ne poznam je slike v svetovni literaturi, ki bi čisto ljubezen lepše slikala nego ta in ki obenem odgovarja najumetnejšim slikam svetnic in svetnikov, na katerih se nam hoče podajati izraz nebeške ljubezni.

Ravno ker je ljubezen najcelotnejše sintetično čustvo, tudi pri ljubezni Uranii ni mogoče izločiti sestavine dejanstvene ljubezni. Kadar sega ljubezen Urania preko te meje, postane psihoza, izraz bolezni centralnega živčevja hiperkompencacija, hiperesterije.

Ali kakor spolna kontrektacija služi namenu vzbujati višjo spolno naslado, tako tudi kontrektacijski moment pri religioznem kultu služi v višanje psihične naslade v sublimirani ljubezni.

Ker ob zdravih spolovilih čista ljubezen ni mogoča, se je cerkveni oče Origines dosledno skopil, t. j. vničil spolovilo. A tudi to ni moglo docela pomagati, ker vsled podedovanih lastnosti tudi ljubezen možgan nosi sestavino svoje vstvariteljice, spolne ljubezni v sebi. Zgodovina katoliške cerkve nam zopet dokazuje, da je pri vvedbi celibata, t. j. obljube spolne čistosti, med duhovščino v srednji Evropi nastopila najhuja reakcija v priležništvu in prostitucijo tako, da je papeštvo moralo ponovno uporabiti svojo moč, da bi to zlo zatrla. »Durch die öffentliche Busse zähmen die Geistlichen die Hurerei und den Ehebruch der Laien; aber selbst werden sie durch keine Furcht gezügelt. Keiner zeigt den andern an, weil alle dasselbe tun. Es wird soweit kommen, dass die Priester, die nur ein Weib haben und das fremde Ehebett nicht verletzen, als gottesfürchtig und heilig gepriesen werden.« (Z javno pokoro kroti duhovščina kurbirstvo in prešestvo lajikov; samih pa ne brzda nobena bojazen. Nikdo ne ovadi družega, ker vsi počenjajo isto. Tako daleč mora priti, da se bodo duhovniki, ki imajo le eno ženo in ne oskrunijo tuje zakonske postelje, častili kot bogaboječniki in svetniki.) pripovedujejo naddijakon Salcburški. Kljub vsemu so bili še leta 1230 v Curihu oženjeni duhovniki. Tudi celibat ima svoje etično jedro in to je: polna neodvisnost moža od žene in družine. Tiefster Kern des Zölibates ist die Unabhängigkeit des Mannes. (Najgloblje jedro celibata je neodvisnost moža.) Bölsche. Celibatar lahko vse intelektualne in etične moči porabi za človeštvo. Etičen pa je le tam, kjer je prostovoljen. Prostovoljen ne more biti drugod nego tam, kjer je telesna spolna moč šibka in prevlada psihična sublimirana ljubezen. Frančišek iz Assisi nam daje vzgled prostovoljnega celibata. V njem je zagorela sublimirana ljubezen do vsega človeštva, do živalstva, do rastlinstva, do vse prirode, da, ogenj njegove ljubezni ogreva vsakega kulturnega človeka. V vzgledu in dani mogočesti, izvesti tako visoke ideale v življenju, je tudi pomen istinitega celibata. A tudi Frančišek iz Assisi je stopil v celibat potem, ko je kot mladenič preskusil sladkosti človeške ljubezni, a se je odvrnil razočaran od spolne naslade, ki ni mogla zadostiti njenemu velikemu hrepenenju po ljubezni vsega. Celibat nastopi torej v dejanstvenem življenju pri spolno razvitem človeku le vsled razočaranja nad spolno naslado in hrepenenja po višjem jedinstvu. »Die Liebe ist die wahre Einheit von Gott und

Mensch, von Geist und Natur.« (Ljubezen je resnično jedinstvo Boga in človeka, duha in prirode.) Feuerbach. Njegov rek je bil izvedel v dejanstvu Frančišek iz Assisi. A tudi on je le razumljiv, v kolikor je ogenj — človeški, ter odgovarja dejanstveni ljubezni. Prisiljen celibat je nemoralen, je hudodelstvo nad narodo. Cerkev je v prisiljenem celibatu postala nečloveška in kruta. Ker v moškem nagonu ni videla meje, jela je v znamenju celibata zaničevati žensko. Ta postala je nositeljica izvirnega greha, vsega spolnega zla. Po Tomažu Akvinskem je žena abnormiteta, ki je nastala iz pomanjrljivosti človeškega semena. Organiziran celibat je upravičen le toliko, kolikor sprejema individue spolne resignacije in posameznike, ki so se iz idealizma izrekli za celibat, četudi nevedoč, ali imajo moralne sile dovolj, izvajati ga, — to pa le, kolikor je sploh vsaka sila vzgojevalno sredstvo. Kakor socializem priznava državo kot prisilno organizacijo, dokler človek ne postane socialen dovolj, da se prostovoljno druži, tako ima tudi organiziran celibat kot prisilno organizacijo v državi le toliko časa upravičeno dokler ne prestopi nižje stopnje kontrektacijskega nagona. Ker so kulturne evropske države prestopile prag tega stanja, socializem organiziranega celibata ne more več priznavati.

Sublimiran ljubezen vendar predstavlja dejanski najvišjo zmago človeka nad seboj v tem, da je človek zmagal največjo prirodno silo v sebi. »Es scheint mir zweifellos, dass die Bewältigung und Einordnung der Naturkraft, die sich im Geschlechtstrieb äussert, an kultureller Bedeutung weit über alle anderen Naturbemeisterrungen hinausgeht.« (Zdi se mi brezdvomno, da premaganje in vrjenje prirodne sile, ki se izraža v spolnem nagonu, v kulturnem pomenu presega vsako drugo obvladanje prirode.) Dr. Forel.

Tako vidimo, da je v današnjem kulturnem človeku s pojmom ljubezni prepletено vse: religija, poezija, umetnost in etika. Zato lahko pisateljica Fürth trdi: »Erotik ist die zentrale Lebensmacht, in deren Dienst Kunst, Wissenschaft, Lebensschönheit und Lebensfreude stehen.« (Erotika je centralna življenska moč, v službi katere stoje umetnost, znanstvo, lepota in veselje življenja.) In druga pisateljica Ellen Key: »Die Liebe lebt unter demselben Gesetze, wie jede andere schaffende Kraft, nämlich nur im Zusammenhange mit dem Ganzen, selbst zu ihrem höchsten möglichen Werte gesteigert werden zu können.« (Ljubezen vlada isti zakon, kakor vsako tvorečo silo, namreč da jo je možno stopnjevati do najvišje mogoče vrednosti le v zveznosti s celoto.) Liebe ist eine

weitgehende religiöse Forderung die nicht etwa auf die Liebe zu Gott und auf den Menschen sich beschränkt, sondern in jeder Beziehung obenansteht. Jede Liebe, an welcher auch der kleinste Flecken von Verpflichtung haftet, ist eine eigennützig und soweit dieser Flecken reicht, ist sie Besessenheit. Wer dem Gegenstande seiner Liebe etwas schuldig zu sein glaubt, der liebt romantisch. Die Liebe um Gotteswillen ist keine Liebe. (Ljubezen je dalekosežna religiozna zahteva, ki se ne omejuje morda le na ljubezen k Bogu in ljudem, marveč stoji v vsakem obziru višje. Vsaka ljubezen, na kateri je tudi najmanjši madež obveznosti, je samopridna in kakor daleč sega ta madež, je obsedenost. Kdor misli, da je predmetu svoje ljubezni kaj dolžan, ta ljubi romantično. Ljubezen za božjo voljo ni nobena ljubezen.) Stirner.

Kakor se ljubezen vsled diferenciacije in nadkompensacije v razvoju navzgor sublimira, tako se poniža ljubezen v smeri na objekt navzdol in postane Venus vulgivaga, perverznost. Kjer vlada gola detumescenca, tam nastopa masturbacija, t. j. zadoščenje detumescenci mehaničnim potom s trenjem spolovila. V takih slučajih je živčevje v polnem nesoglasju s spolnim organom, in posledica zlorabe živčevja je navadno težka revrastenija.

Kjer vsled premočnega kontrektacijskega ragona ljubezen gre na posamezne dele života ali pa na dele obleke, tam nastopi fetišizem. Fetischismus ist krankhafte Überreizung des geschlechtlichen Verlangens durch Reize gewisser Körperteile. (Fetišizem je boleznivo pretiravanje spolnega poželjenja po mikih gotovih delov telesa.) Reitzenstein. Vsled razširitve kontrektacije je tudi fetišizem v današnjem civiliziranem svetu povsodi razširjen ter se deloma ženska moda naslanja nanj. Mnogokrat zapelje mladeniča in izmozganega ljubovnika, ne lepa žena, ampak večče izbrani deli obleke na olepotičeni, celo odcveči ženski. Fetišizem se razvija tudi na strani žene vsled kontrektacijske mode, da žena prenaša svojo ljubezen na one dele obleke, ki so mikale moža. Ženski fetišizem je često vzrok spolne indiferentnosti, ženi zadošča gola kontrektacija, flirt, zato je temu bolj podvržena od moža. Fetischismus hat den Ursprung aus einer sehr starken Impression die durch ein bestimmtes Ereigniss in der Kindheit hervorgerufen wurde und wird somit erworben. (Fetišizem ima izvor iz močnega vtisa gotovega dogodka v otročjih letih, se torej pridobi.) Bloch. Vsled podedovalnosti pa se le v redkih slučajih fetišizem prenese na zarod. Ker je za fetišizem kot psihozo treba dokaza amnezije,

t. j. da se je ljubezenski napad na objekt vršil v stanju polne odsotnosti pameti (Gedächtnis), se podedovani fetišizem da dokazati le prav v izjemnih slučajih.

Kot atavizem se nam kaže spolna perverznost sadizma. Prvotni mož je izvršil spolni akt, ko je ženo s silo zavladal. Sadismus hat eine biologische Wurzel im Tierreich, beim Menschen ist er eine ungewöhnliche Verstärkung der innern Sekretion. (Sadizem ima svoj biologični koren v živalstvu, pri človeku je nenavadno ojačenje notranjega izkrgavanja.) Müller. Ta zavest sile in sledeče ji naslade je ostala v posameznih slučajih še pri civiliziranem človeku tako, da čuti višje spolno naslado le, če ženo s silo premaga ali jo trpinči. Nasprotno se javi perverznost kot masohizem po prvem imenovatelju v slučaju, ko spolna naslada nastopi le, kadar žena muči moža. Kakor je sadizem atavističen, je masohizem podedovana čustvenost oddajanja samega sebe.

Hudodelstva posiljenja so ali psihozni pojavi sadizma, a ne tako daleč, da bi nastopila amnezija, ali pa so pojavi hiperestezije, t. j. prevelike občutnosti spolovil. Ta je ali prirojena slična sadizmu, ali pa je pridobljena vsled spolnih ekscesov, ali pa nasopi pri postarnosti (climacterium), ko spolna moč pojema in se skuša s posebnostmi zadostiti spolnemu nagonu. Največkrat so obsojenci zaradi posiljenja degenerirani ljudje in že nekam starikavi. Pri zdravem normalnem človeku, ako ni zanesljivih večših prič, je vedno izključiti posiljenje ter ga staviti na rovaš razdvojnosti žene, katera med spolnim poželenjem in sramežljivostjo po eni strani moža mika, pa drugi strani pa se mu brani. Notzucht setzt bei der Frau einen hochgradigen Mangel an körperlicher und geistlicher Widerstandsfähigkeit und Energie voraus und lässt auf eine geringe Wertung des verlorenen Gutes schliessen. (Posiljenje predpolaga pri ženi oskudnost telesne in duševne odpornosti in energije ter daje sklepati na nizko cenitev izgubljene dobrine.) pravi Robert Michels. Vendar premalo upošteva strah, ki v zvezi s sramežljivostjo prevzame vso konstitucijo žene tako, da podleže v stanju poluzavesti. V tacih slučajih je treba zrelega sodnika, da potegne mejo, ali je mož le izkoriščal spolnost žene, ali pa je nastopal posilno.

Često povzroči hiperestezijo pretirana ali pa tudi prisiljena abstinenca. Docela prosta momentov fetišizma in sadizma tudi ni spolna ljubezen kulturnega človeka. Man darf sagen, dass fetischistische Momente bei Erregung jeder sinnlichen Liebe ebenso mitsprechen, wie ein leichter Sadismus beim geschlecht-

lichen Genuss. (Smemo reči, da se fetišistični momenti oglašajo tudi pri vzbudi vsake čutne ljubezni ravnotako, kakor lahek sadizem pri spolnem užitku.) Reitzenstein. Vse oblike perverzности često in po prirodnem razvoju preidejo v umobolnost.

Nasprotna od hiperestezije je anestezija, t. j. spolna neobčutnost pri docela razvitem spolovilu. Največkrat nastane pri ženi in se često podeduje kot obrambeno čustvo proti moškemu spolnemu napadu in zlorabi žene po možu. Posebno pogostoma nastopi skoraj polna anestezija pri ženi, ko se vse psihične ljubezenske sile osredotočijo v materinski ljubezni. O kulturnem človeštvu lahko rečemo, so materinska čustva postala pri ženi močnejša od spolnih. Zdravniki štejejo anestetičnih žen okoli 40% (Löwenfeld) a gredo celo mnogo višje. Ta pojav je docela naroden. Nekatero ptice samice se zoperstavljajo spolni spojitvi po drugi validti. Plodnost je sploh v živalstvu največja v nižji stopnji in pojema, višje ko so organizirane živali.

Bolezen centralnega živčevja, ki ima izvor v spolnosti je histerija, materničavost. Histerija je navadno ženska bolezen. Dokazano pa je mnogo slučajev histerije na moških med Francozi. Psihijatri so edini v tem, da je največ težkih bolezni ima spolnega izvora: ali spolnih ekscesov, ali spolnih veneričnih bolezni. Poleg perverzности često nastopa ekstremnost spolnega čustvovanja, pri moškem imenovana satyriasis, pri ženski nymphomania, t. j. neprestana spolna vzbujenost, ki je zopet ali rezultat ekscesov, ali vsled teh podedovane prevelike spolnosti. Često nastopijo perverzности vsled nenadnega dogodilja v deški dobi, ki zapuste globok vtis v centralnem živčevju. (Bloch).

Prijateljska ljubezen se potom podedovalnosti javi kot perverznost homoseksualitete, ali na ženi kot lezbiška ljubezen. Vendar je spor med psihiatri, ali je homoseksualnost funkcionalna t. j. podedovana degeneracija (Löwenfeld) ali pa je moralna propalost t. j. pridobljena perverznost. Das Objekt kann nicht durch angeborene cerebrale Veranlagung bestimmt werden. (Predmet ne more biti določen po prirojenem možganskem zasnovanju.) Bloch. Tudi Freud pravi: »der Geschlechtstrieb ist unabhängig vom Objekte. (Spolni nagon je neodvisen od objekta.)

Pederastija, t. j. spolna ljubezen do nedoletnih dečkov nastopi ali pri homoseksuelni degeneraciji, kjer gre kontrektacija kakor pri normalni ljubezni predvsem na zdravje in mladost, ali pa kot gola moralna perverznost, t. j. iskanje večje spolne naslade vsled posebnosti slučaja. A Thiele je mnenja, da je homoseksualnost ostanek nekdanjega hermafroditisma t. j. oboje-

spolnosti pri davnih prednikih človeštva. Der ontogenetische Bisexualismus des menschlichen Embrio persistiert stets in den Wesen, im latenten oder potenziellen Zustande um die Charaktere des andern Geschlechtes infolge der Wirkung zufälliger oder verbreiteter Einflüsse zu entwickeln. (Dvospolnost človeškega zametka obstoja vedno v bitjih v latentnem ali potencialnem stanju, da razvije značaje drugega spola vsled dejstvanja slučajnih ali pripravljenih vplivov.) Bloch.

Pederastija in homoseksualnost je posebno pri Grkih nastopala v gotovih dobah javno. Aristophanes smatral je homoseksualnost za višjo moštost. Cicero piše: Apud Graecos opprobrium fuit adolescentibus si amatores non haberent. (V Grkih je bilo mladeničem sramota ne imeti ljubovnikov). Da so perverzности podedovane, kaže tudi dejstvo, da nastopajo gotove perverzности pri nekaterih pasmah več nego pri drugih. Tako je med kulturnimi evropskimi narodi homoseksualnost najčešče med Nemci. Hentschel šteje na Nemškem 95% normalnih, 3—4% biseksualnih in 1—2% homoseksualnih moških. Pri Angležih se dobi največkrat sadizma, posebno posiljevanja maloletnih deklic. Pri Francozih je največ lezbične ljubezni in hysterije. Perverznost često nastopi vsled korelativite organov in lastnosti, t. j. ob prebujno razvitem enem organu ali eni lastnosti, zaostane razvoj drugih, ali pa krene v napačno smer. Tako je dokazano, da so bili homoseksualni: Leonardo da Vinci, Michelangelo, Shakespeare, Byron, Wilde, Platen, Lenau, Grillparzer, Alexander v. Humboldt, Molière. Tako se javljajo pogostoma perverzности spolni ekscesi in naposled spolne psihoze pri glasbenikih, kar mora biti v zvezi s posebno visoko kontrektacijsko močjo glasbe na človeško dušo.

Na živalih se perverznot da le malo konstatirati. Aus dem grossen Übergewicht des Gehirnes beim Menschen erklärt es sich, dass er weniger Instinkte hat als die Tiere und dass diese selbst weniger leicht irreführt werden können. (Iz večjega prevesja možgan pri človeku se razlaga, da ima manj instinktov nego živali in da se ti dajo manj premotiti.) Schopenhauer. Vendar je sadizem pri živalih viden, ker je hiper-kompenzacija najvišjega, a tudi najvitalnejšega nagona, detumescence. Žrebec grize kobilo pred spojitvijo. Petelin naskoči in potlači kokoš. Žaba-samec pri izvrševanju spolnega nagona samico često s prijem umori, predno mu je mogoče izvršiti združitev. Nasprotno pri neki vrsti pajkov samica po spolnem aktu požre samca.

Politične tendence nar. radikalne struje.

Na I. zaupnem sestanku v Ljubljani (1910) so prišli t. zv. »revizionisti« z idejo, naj se v društvih dela na to, »da v doglednem času ... v javno življenje stopajoči starejšine ustanove svojo lastno nar. radikalno politično organizacijo, ki bo sprejemala starejšinski narodno-radikalni naraščaj. Do časa pa, dokler ni prerोजना politična organizacija, naj se narodno-radikalni starejšine drže izven vsake stranke in naj se uveljavljajo samo kulturno. Tu se je pokazalo drugo stremljenje in sicer stremljenje po lastni politični stranki. Ker pa so imeli strankarski »nadstrankarji« večino, zato je ta predlog propadel, in vse je ostalo pri starem »slepomišenju«.

Zopet so začeli peti svojo »nadstrankarsko« pesem: »Boj za izvenpolitichnost je bil in je punctum saliens razdora med starimi liberalnimi dijaki in narodno-radikalnim dijaštvom. Ves dosednji razvoj narodnega radikalizma kaže, da je princip izvenpolitichnosti za dijaško strujo v resnici najbolj primeren. Ali naj gremo nazaj skoro za desetletje in se postavimo na tisto stališče, ki ga je zavzemala »Slovenija« pred svojo reformacijo? S svojim izvenpolitichnim stališčem nar. radikalna struja stoji in pada.« (Omladina VII. str. 100.)

Pa to ni dolgo trajalo. Začelo je prevladovati mnenje, da je treba dati struji konkretnjši program s političnimi točkami. To je razvidno iz sledečih stavkov: »Ustvariti si moramo nekak okvirni politični program, v katerem bodo načrtana vsa naša glavna načela z ozirom na dnevna politična vprašanja. Ta program naj sestavi starejšinska organizacija v sporazumu z našimi visokošolskimi društvi in naj služi kot pravec vsem političnim naturam naše struje«. (Dijaški almanah, 1910/11 str. 124.)

Ta tendenca je končno zmagala in nar. radikanci so na II. zaupnem sestanku zavozili popolnoma na politične tire. Dočim so imeli prej samo eno politično točko in sicer nacionalizem, so sprejeli v že omenjenih resolucijah tudi sintezo individualizma in kolektivizma, odklonili a priori kolektivizem, se zavzeli za obstoj

vseh obstoječih gospodarskih razredov, in dekretirali, »da narodni radikalec ne more biti socialni demokrat...*) (Omladina VIII. str. 147.)

S tem, da so sprejeli politične točke v svoj program, je postala struja politična. Če pa mislijo še nadalje slepomišiti z izvenpolitičnostjo in nestranskarstvom, potem je to nedoslednost, »ki se da kaznovati le s priimkom narodnega radikalca.«

Da mislijo tudi na ustanovitev nar. rad. politične stranke, se da sklepati iz točke resolucij II. zaupnega sestanka, kjer stoji: »Narodno-radikalni zaupni sestanek izreka nujno željo, da se ustanovi starejšinska organizacija, kjer bodo absolventi iz narodno-radikalnih društev in drugi prijatelji in somišljeniki narodno-radikalnega dijaštva delali za uresničenje našega kulturnega programa in gojili stalne zveze z dijaštvom«. Ali ne pomeni uresničevanje političnega programa politike? Drugače taka organizacija nima nobenega smisla.

S tem korakom pa so nar. radikalci prišli nazaj na ono stališče, ki ga je zavzemala v bistvu »Slovenija« pred reformacijo, in sicer na politično in strankarsko stališče, kakor ga zavzema »svobodomiselnno narodno-napredno dijaštvo«, kar se je temu dijaštvu od strani radikalcev vedno očitalo. Bistvene razlike med obema taboroma ni; kvečjemu dela razliko tista »sinteza« v programu nar. radikalcev. To se priznava tudi v 3. točki resolucij II. zaupnega sestanka, ko se pravi: »Veseli nas, da — v kolikor je to dijaštvo doslej v posameznih člankih objavilo nekaj programskih točk — te točke povsem odgovarjajo našemu programu«. (Omladina VIII. str. 146.)

Zato je velikanska nedoslednost, ako se pravi dalje: »Želimo da svoj program formulira glede vseh točk, da se bo potem videlo, ali ima to dijaštvo kako novo idejo, ki je od našega programa toliko diferentna, da je ustanovitev in eksistenca posebne napredne dijaške organizacije stvarno potrebna in utemeljena«. Kdo pa se je odcepil od prvotne skupne organizacije? Ali niso bili to nar. radikalci? Katera nova ideja pa utemeljuje eksistenco posebne, nar. radikalne dijaške organizacije?

Svoje dni se je pri nar. radikalcih povdarjalo: »da je stati dijaku izven vsake politične stranke, je naravna potreba svobodnega razvoja. Le v slučaju, da ne veže dijaka nobena strankar-

*) Zato je popolnoma nepotrebno in neumestno spravljati svojevoljno interpretirani program soc. demokracije v sklad s programom nar. rad. struje, ki je nejasen, pomanjkljiv in nedosleden.

ska disciplina, le v slučaju, da je dijak prost apriorizma, mu je omogočeno svobodno presojevanje, le tedaj mu je mogoče, da si ustvari samostojno prepričanje« ... (Omladina III. str. 167. debelo tiskano.) To je bilo takrat! In danes?

Danes ima struja svoj politični program, starejšinsko organizacijo in morebiti kmalu tudi svoje politične zastopnike. Ali ni to že strankarska disciplina? Ali je dijak v tej struji danes prost apriorizma? Ali lahko trdijo še vedno: »politika nam je veda«? Ne, kajti vsak član je vezan na program, in če se ne strinja s programom, nima pravice biti član. In ta program je politični program. Kdor bi hotel trditi, da nar. rad. program ne vsebuje političnih točk, bi pokazal, da sploh ne ve, kaj je politika. Tega tudi za to ne more trditi, ker radikalci sami priznavajo politični značaj gotovih točk, kar je razvidno jasno iz stavkov, ki so bili že citirani.

In tu nastane vprašanje: Ali je zmožen absolvent srednje šole pristati na politične točke nar. rad. programa? Ne! Naša srednja šola pušča našo mladino glede znanja o človeški družbi in njenem ustrojstvu popolnoma na cedilu; zato je nemogoče, da bi povprečen absolvent srednje šole razumel smisel individualizma in socializma; še manj pa bo razumel tisto megleno »sintezo«. Ali je upravičeno dalje, upregati dijake a priori v nacionalistični jarem in zahtevati od njih, da so a priori proti soc. demokraciji? Ne, ako se stoji na stališču, da mora biti dijaku politika veda.

Ako pogledamo naše sedanje dijaštvo, vidimo, da ne vstopa iz prepričanja v obstoječa društva; k večjemu izstopa radi tega. Večina vstopa radi osebnih koristi, radi mode in vsled agitacije; program je navadno deveta briga. V zadnjem času je bila »moda« vstopati v nar. rad. društva, kar se priznava tudi od strani radikalcev: »Novejša generacija je šla v nar. rad. organizacijo in je postala nar. radikalna ne morda iz prepričanja, ampak ker se o nar. radikalcih največ sliši, ker je nekaj novega, modernega. Narodni radikalizem se je povspel v »modo«! ... (Dijaški almanah, 1910/11 str. 122.)

Nadstrankarstvo in izvenpolitičnost nar. rad. struje sta rodili tudi zelo slabe posledice. Večina prvih radikalcev je razumevala nadstrankarstvo v pravem pomenu te besede, ki je izraz domišljave nadutosti. Prezirali so politično delo, na katero so gledali s svojega nadstrankarskega stališča, kot bi bilo brezpomembno in neuspešno. Napolitičnost pa so nekateri razumevali tako, da ne sme noben radikalec vstopiti v nobeno obstoječo politično stranko in aktivno sodelovati.

To se je pokazalo takoj, ko je doštudirala prva generacija mlade struje. Večina se je poskrila po raznih kottičkih slovenske domovine in se omejila samo na zabavljanje; kajti nadstrankarstvo je ubilo še tistim zadnji košček veselja do političnega dela, ki bi ga sicer imeli. Le nekateri, ki se jih »nadstrankarstvo« ni prijelo, so stopili deloma v soc. demokracijo, deloma v liberalno stranko. »Nadstrankarstvo« je mnogo pripomoglo, da se je umevanje političnega gibanja in neveselje do politike še bolj razširilo med slovensko inteligenco. Sicer se pa inteligenca tudi pri drugih narodih tako rada ogiblje političnega dela.

Nar. radikalna, kakor sploh vsaka druga organizacija, ima samo 2 alternativni: organizacija je politična in s tem strankarska, ali pa je nepolitična, stoječa izven političnih strank. Postavljati se nad stranke, je domišljjava prevzetnost, ki nikomur ne pristoja, najmanj pa mladim, politično nezrelim in neizkušenim ljudem, kakor je dijaštvo.

Ako je organizacija politična, mora imeti kolikor mogoče jasne teorije in nazore o človeški družbi, o državi in na podlagi teh ostro začrtano smer do svojih političnih idealov. Imeti mora svoj program, v katerem mora biti izražena idejna smer stremljenja. Ta program mora biti jasen in, kar je glavno, dosleden, da se izogne slepomišljenju, avtoritativnosti voditeljev, in mora obsegati precizna stališča napram vsem glavnim vprašanjem, ki jih stavlja socialno življenje.

Ako pa je organizacija nepolitična, ne sme tvoriti nobene politične smeri, ne sme zagovarjati nobenega političnega stališča niti mu nasprotovati, in zato ne sme imeti v svojem programu nobene politične točke. Postavi se lahko le na splošna stališča, kakor sta demokratizem in svobodomiselnost*), ki sta nujna podlaga vsake moderne in resnično napredne organizacije, najsibo politične ali nepolitične.

Ako hoče biti torej nar. radikalna struja resnično nepolitična in izvenstrankarska, ne sme stati niti na nacionalističnem, niti na liberalnem, niti na socialističnem stališču; kajti to so stališča danih političnih strank. Iz svojega programa mora pomesti vsa pozitivna in negativna politična načela, na pr. narodna dolžnost je prva, kateri se klanjajo vse druge, sintezo individualnega in kolektivističnega gospodarstva, zagovarjanje obstoječih gospodarskih stanov, odklanjanje kolektivizma in nasprotstvo napram

*) Svobodomiselnosti ne zamenjujem za klerikalizmom, kakor delajo neki »svobodomiselci« in naša »Svob. misel«.

soc. demokraciji. In kakor stoji na stališču, da je vera privatna stvar, tako se mora, ako hoče biti nepolitična, postaviti na stališče, da je tudi politično prepričanje posameznih članov te dijaške organizacije privatna zadeva; zato tudi ne sme nikomur predpisovati politične stranke v katero mora vstopiti kot starejšina, še manj pa ima pravico zabranjevati in prepovedati vstop v to ali ono politično stranko. Če bi hotela biti sedanja nar. rad. struja nepolitična, bi morala izpremeniti končno tudi svojo nacionalistično pobarvano firmo, ker bi bila v tem slučaju brez smisla.

Še manj smisla pa ima sedaj, ko je nar. radikalna struja vse prej kot pa radikalna. Radikalnost*) je zelo relativen pojem, kakor tudi naprednost, s katero se dičijo navadno liberalne stranke, ki so prej konservativne nego napredne.

Strujo je izkušalo spraviti par politično dobro orientiranih in izobraženih elementov na realistično in pozneje tudi na socialistično idejno smer; izkušali so odstraniti naivne meščanske predsodke napram soc. demokraciji in socializmu sploh. Pa njih trud je bil zaman; kajti konservativna večina se je uprla vsem podobnim poizkusom. In tako se je zgodilo, da je zapustila na to cela vrsta članov nar. radikalno organizacijo vsled nje reakcionarnih tendenc. Tisti čas je napisal nek zagrizeni radikalec v imenu struje sledeče vrstice, ki zelo lepo dokumentirajo nar. radikalno maniro napram političnim nasprotnikom: »Prišli so v vrste nar. radikalnega dijaštva elementi, ki niso nikdar spadali med nje. Teh se je treba najprej rešiti, iz trebiti moramo to golažen in potem bo šla zopet pot naprej.« (srb. hrv. »Zora«, 1912 št. 4—5.)

Pot je šla res zopet naprej in zavladali so v struji politični analfabeti, ki se zbirajo okoli oficijelnega glasilo nar. rad. struje in hočejo širiti svoje protisocialistične in druge konservativne nazore v »literarno banditskem« slogu med slovenskim dijaštvom.

Struji kot taki, kakršna je sedaj, sta odprti dve poti. Prva pot je, ako si ustanovi na podlagi starejšinske organizacije svojo posebno nar. radikalno politično stranko, kar si velik del radikalcev tudi faktično želi. Ako se to zgodi, pade vsak dvom o političnosti in strankarstvu nar. radikalne dijaške organizacije, ki bi bila potem privesek, oziroma pripravnica nar. rad. politične stranke. — Druga pot je, ako se nar. radikalno dijaštvo združi

*) Pri nas je edina soc. demokracija, ki je radikalna v tem smislu „da išče korenino vsakega zla“, kakor interpretirajo to besedo nar. radikaleci.

ali pa zveže z nar. naprednim dijaštvom, kar bi bilo zelo lahko ker bistvenih razlik med obema skupinama baje ni več. Nar. radikalno dijaštvo bi imelo v tem slučaju večino in zgodilo bi se lahko da »mladini« izpodrinejo in nadomeste starine.« Tudi na to mislijo nekateri.

Ako bi se pa to zgodilo, bi bil to krasen dokaz, da je bila ustanovitev posebne nar. rad. organizacije nepremišljena in popolnoma odveč, da je bilo povdarjanje izvenpolitičnosti in nestranskarstva brez uspeha, da je bilo deset letno prepiranje z nar. naprednim dijaštvom brez smisla in da so zavozili s svojo politiko tja, odkoder so prišli. Epigonska dekadenca bi našla v tem koraku svoj višek.

Ktero pot bodo ubrali in po kakšnih idejnih tirih bodo nadalje vozili, to nam pokaže bližnja bodočnost.

F. C.

Prvi splošni plemenski kongres.

Le malo komu bo znano, da se je vršil nedavno v Londonu prvi splošni plemenski kongres. Glavni predmet razpravljanja je tvorilo vprašanje pojasnitve razmerja evropske do orientalskih civilizacij, n. pr. do indijske, japonske, perzijske, kitajske, turške itd. V razpravo pa je prišlo tudi vprašanje razmerja evropske civilizacije do ostalih civilizacij.

Podam par glavnih misli, ki jih je napisal o kongresu p r o f. K a r l A n d r e v praškem »Č a s u«.

Priprave za kongres so se vršile že od leta 1909 in zanimalo bo, kaj je prav za prav povzročilo sklicanje kongresa.

Dne 7. decembra 1909 so objavili časopisi vest: »Mednarodni odbor društva za etično kulturo hoče sklicati v letu 1911 v Londonu splošen plemenski kongres, da izrazi solidarnost človeštva z Azijati, ki jih je zmaga Japoncev probudila iz njihove letargije in jim vzela vero v premoč belega plemena.« Zanimanje za vzhodno vprašanje stoji torej v ospredju, vendar se je Evropa tačas že spametovala in otresla svojega strahu pred »rmeno nevarnostjo«. Danes je prosveta napredovala že tako daleč, da so padle meje, ki so tako strogo delile človeštvo, in narod tekmuje z narodom na skupnem kulturnem polju. Izmenjavanje idej in spoznavanje življenja drugega naroda stoji v ospredju zanimanja

vsakega naroda, ki hoče napredovati. In ravno londonski kongres je predočil skupno delo in skupne interese narodov in plemen.

Pomen kongresa ne tiči le v tem, da so se porodili prijateljski stiki oddaljenih znanstvenih raziskovalcev, marveč tudi v tem, da se je vstvarila podlaga nadaljnemu raziskovanju v gotovi smeri, namreč organizacija znanstvenega dela; in tega je najprvo treba pri reševanju tako velikih in težkih problemov.

Razpravljali so n. pr. o medsebojnem razmerju posameznih plemen in posameznih rodov. Vkljub vztrajnemu delu cele vrste raziskovalcev ostaja v tem vprašanju še mnogo nejasnosti; morda bo mogoče sedaj, ko nam bodo na razpolago razne potrebne statistike, odgovoriti na mnoga vprašanja. Tako so n. pr. pred štirimi leti angleški časopisi svarili pred posledicami, ki nastanejo, ako sklene bela žena zakon z rmenim Azijatom, posebno Japoncem. Zanimivo je, da Japonci sami iščejo v zakonu z Evropejko ali Američanko predvsem le sredstvo za oplemenitev svojega plemena. Otroci iz zakona Japonca z Američanko ali Evropejko so razmerno večji, nego otroci japonskih starišev. Ne-le da pridobijo na telesnem razvoju, temveč tudi fiziognomija zadobi finejše poteze. Seveda ne velja to v vseh slučajih, — mnogo Američank je bilo bajè nesrečnih v zakonu z Japoncem, ker je njih otrok delil plemenske znake svojega očeta: malo postavo, rmeno polt in krive noge.

Rmeno pleme velja splošno za podrejeno in tudi resni znanstveniki svarijo pred sklepanjem zakonov med tako različnimi tipi, ker vidijo v tem vzrok, da degenerira višje pleme. O Japoncih je do nedavna prevladovalo v Evropi mnenje, da so manj vredno pleme, in še-le rusko-japonska vojna je povzročila v tej smeri znaten preobrat, morda vstvarila celo ekstremen nazor, Evropa, ki je do tedaj prezirala Japonce, se naenkrat boji »rmene nevarnosti.« To so v prvi vrsti države, ki imajo svoje kolonije v sosedstvu Japonske.

Kar pa zbuja presenečenje, je dejstvo, kako lahko in hitro so si Japonci osvojili evropsko kulturo. Do sedaj vidimo sicer za Japonce zgolj ugodne posledice ter osvojitve; toda na vprašanje, ali ne povzročijo večje kulturne potrebe tudi pomnožitve škodljivih vplivov, ni mogoče danes dati odgovora.

R a t z e l se je zanimal že v 90tih letih za vprašanje, kak vpliv bode imela evropska kultura na duševni razvoj črnega plemena. Statistika duševnih bolezni pri črnih Severne Amerike priča o pogubnem vplivu. Na milijon črncev odpade duševno bolnih:

leta 1850: 169, leta 1860: 175, potem, po emancipaciji črncev (leta 1863) leta 1870: 367, leta 1880: 912, leta 1890: 986; te in še cela vrsta drugih številčk pričajo, da se stavijo na duševne sile ameriškega črnca prevelike in pretežke zahtev že s tem, da so se sploh pripustili k svobodni tekmi z duševnim razvojem belokožcev.

O črnem plemenu prevladuje sploh skeptičen nazor. Črncci so se izobraževali in so ostali izobraženi samo v stiku z evropsko kulturo; brez tega stika je razvoj bodisi nehal, ali pa mu je sledilo celo nazadovanje. Žalosten dokaz za to je afriška država črncev Liberia in otok Haiti. V duševnem razvoju črncev zbuja pozornost sledeča okolnost: da namreč v otroški dobi črnc prednjač belokožca v nadarjenosti in inteligenci, toda ko spolno dozori, neha duševni razvoj. Vzrok temu vidijo nekateri v nenavadni mesenosti črnokožca. Pasivnost energije, vztrajnost in potrpežljivost so lastnosti, ki takorekoč določajo črnokožca le za sužnja. Vso čast moramo sicer priznati delu, ki so ga izvršili črncci od svoje emancipacije sem; danes imajo že celo vrsto učejnjakov, umetnikov, politikov itd., tako da končno moremo govoriti celo o lastni kulturi črncev. Toda vidi se, da vse to ne opravičuje velikih nad v bodočnost. Tuđi v Evropi je n. pr. splošno znan Henry Tauners svojo sliko: »The raising of Lazarus«, ki jo je kupila francoska vlada za lucemburško galerijo. Ali pa: George W. Williams, ki je poznan s svojim delom »History of the Negro Race«. Toda kar zmorejo posamezniki, ne smemo vzeti kot merilo za celo pleme.

Da vpliva pridobljena inteligenca na fiziognomijo, je znano, in tako se je tudi vstvarila med 10 milijoni črncev Severne Amerike nekaka aristokracija s finejšo fiziognomijo. Lyell in Quatrefrages sta zastopala mnenje, da se je tip ameriških črncev znatno izpopolnil in približal evropskemu. Že Nott je nasprotoval nazoru, da bi se mogla lobanja in intelekt črncev tekom časa popolnoma zenačiti z onima belokožcev. Kar se tiče inteligenca in telesnega razvoja ameriških črncev moramo seveda priznati, da je nastalo izboljšanje, ako primerjamo te črnce z njihovimi rojaki v Afriki; toda toliko je danes dognano, da v teku stoletij, odkar živijo črncci v Ameriki, se posebnosti njihovega plemena v celoti niso spremenile.

Vprašanje črncev seveda za nas ni neposredne važnosti, zato pa postaja za Ameriko dan za dnem bolj pereče.

Razun vprašanja črnokožcev imajo danes Zedinjene države še drug problem: t. j. indijanski. Leta 1905 je bilo naštetih v Ze-

dinjenih državah približno 263.000 Indijancev, toda zdi se, da jih je približno tretjina več, kajti po sporočilu francoskega raziskovalca V. Torbina so se prišteli mnogi Indijanci h kategoriji rojenih Amerikancev.

Mnogo Indijancev se je že vživelo v ameriški kulturni milje in uspeva v vseh mogočih strokah. Zastopani so v armadi, v literaturi, v umetnosti, toda večina se je posvetila poljedelstvu; indijanskih naselbin se je naštevalo leta 1910 približno 19.910. Zato se pa godi slabo onim rodovom, ki se do sedaj niso odrekli svojim starim življenjskim navadam. Iz starih junakov so postali berači, in da ni velikodušnosti ameriške vlade, ki jim od časa do časa daruje gotovo množino govedi in žita, bi poginili gladu.

V podobnih razmerah živijo Indijanci ostalih držav; nekdam vladarje bogatih pokrajin, jih danes trpijo le po milosti, — obsojeni so v počasno izumiranje. Evropska kultura je dovršila tu strašno delo.

In kako visok razvoj in kako veliko bogastvo kulture nam odkrivajo danes stari indijanski spomeniki: n. pr. peruanska kultura, ki sega bajè nazaj do sedmega tisočletja pred Kristom! V dobi, ko je za nas Evropa še zavita v skrivnosten mrak, se je na visočini Andov že nemoteno razvijala visoka kultura. Kako neskončno nižje so stali oni španski zmagovalci, ki so v svoji nizkotnosti uničili tamošnjo civilizacijo. Nimamo še zadostnih izkušenj in števil, da bi videli, kako vpliva danes evropska kultura na civilizujoče se Indijance, vemo le, kako je vplivala na nje v minulih dobah.

Gotovo ni gol slučaj, da se baš Angleška zanima za plemensko vprašanje, kajti s svojimi kolonijami v vseh delih sveta je pri njem največ interesirana. Najbolestnejša točka je južna Afrika, kjer divja že nekoliko let sem plemenski boj, ki se ne razvija ravno najugodnejše za Angleže. Nesrečna bursko-angleška vojna je odkrila mnogo slabih strani nadvlade belokožcev in ravno v tem času se je začel nepričakovan razvoj emancipacijskih teženj južnoafriških domačinov. Angleže je toraj precej nemilo spravilo iz njih gotovosti, da se črno pleme v stiku s kulturo povsod umika. V prvi vrsti imenujem Zule, kot glavne predstavitelje velike skupine roda »Bantov«, ki so po soglasni sodbi antropoloških in etnografskih raziskovalcev najbolj razvit narod črnokožcev, ki presega s svojo inteligenco vse ostale. Zdi se, da jim je določena v bodočnosti velika vloga. Evropska kolonizacija ni škodovala tem rodovom v taki meri, kakor Hotentotom in njim sorodnim rodovom, nasprotno oni so si znali od civilizacije mar-

sikaj prisvojiti in porabiti v svojo korist. Zmernost, nezaupnost in previdnost so jih ubranile škodljivih vplivov, ki jih prinaša s seboj kultura. V njihovih vrstah je nastalo geslo: »Afrika črnokožcem«, in središče tega gibanja tvorijo misijonarske šole, ki so si jih postavili sami.

Pod vplivom križanja je nastala tu posebna vrsta prebivalstva, tako zvani »Afrikander«, ki so prisegli na geslo: »Afrika Afrikancem.« Njih cilj je popolna samostojnost in odtrganje od Britanije. Na tisoče indijskih, malajskih, kitajskih in japonskih delavcev, in nekoliko tisočev ruskih židov, izgnanih za časa revolucije iz domovine, povečuje v veliki meri ta kaos.

Angležem, ki se trudijo vstvariti v Srednji in Južni Afriki enotno provinco, se seveda protivi vsaka zahteva po politični samostojnosti in vsled tega tudi ne priznavajo posebne »afrikanške narodnosti.« Tako je prinesla »Times« že leta 1899 od vlade inspiriran članek iz peresa W. Greswella, ki pravi, da »Afrikandrov« sploh ni, da je to ime le zaničljiva označba barvanega prebivalstva. Po burški vojni so poslali lorda Millnerja, da napravi red v okupirani pokrajini; posrečilo se mu je pomiriti Bure in si zagotoviti njihovo podporo v bodočem boju proti »črni nevarnosti.« Buri so vedeli, da je to tudi v njihovem interesu — belokožci so se morali strniti v vrsto proti skupnemu sovražniku. Da je situacija v resnici resna, dokazuje obisk državnega tajnika nemškega kolonijskega urada Dernburga v Angliji. Na banketu, ki so ga priredili v Londonu njemu na čast, in ki so se ga udeležili najvišji politični krogi, je apeliral Dernburg na solidarno postopanje Angležev in Nemcev v Južni Afriki in opozarjal, da je treba te solidarnosti v najvišji meri tudi proti črnokožcem, ki ne delajo danes nikake razlike med posameznimi narodnostmi, in ki vidijo v belokožcih le vladajoče pleme. Gotovo značilen govor za južnoafriške razmere.

Angleška javnost in žurnalistika se zanimata v zadnjih letih v veliki meri za južnoafriško vprašanje in nedavno je bila posvečena cela številka »Timesa« temu problemu. To je razumljivo, kajti gospodarski pomen južnoafriških kolonij je za Britanijo neprecenljiv in njih izguba bi bila za Anglijo nenadomestljiva in usodepolna.

In dalje: dočim stoji Anglija v Južni Afriki pred rešitvijo važnega problema, postaja situacija v Indiji vedno bolj grozeča. Le brutalna sila vzdržuje danes angleško gospodstvo nad deželo nesrečnih Hindov. Protiangleško gibanje raste, in kdo ve, kako bo za 20—30 let? Indijska mladina, ki študira na evropskih

univerzah, se vrača domov z gesli demokratizma in odtrganja Indije od Britanije. Saj ni mogoče, da bi se kup angleških vojakov in kolonistov mogel ustavljati skozi stoletja prodiranju milijonov ljudi!

Države, ki se pečajo s svetovno kolonialno politiko, stojijo pred vrsto problemov, ki na nje ne daje veda dosedaj zadovoljivih odgovorov. N. pr. vprašanje aklimatizacije in vprašanje vplivov križanja posameznih plemen. Skoro neverjetno je, kako važno vlogo igrajo pri aklimatizaciji ne le razlike posameznih plemen, ampak večkrat tudi narodnosti. V Algiru n. pr. uspevajo prebivalci južne Francije, dočim prebivalci severne Francije ali Nemci sploh niso dostopni aklimatizaciji. Antilski otoki niso za Angleže, dočim Portugalci uspevajo tam izborna itd. Značilen primer sposobnosti aklimatizacije so n. pr. cigani, židje, turški rodovi, Kitajci, Indijanci. Ravnotako je tudi dostopnost nekaterim boleznim odvisna od plemena, ki mu kdo pripada. O Romunih se n. pr. trdi, da ne podlegajo tako lahko malariji. Kitajci so mnogo bolj obvarovani pred sifilitičnim okuženjem, kot Evropejci, zamorci in njih mešanci so obvarovani pred rmeno mrzlico, zato pa lažje podlegajo kugi in tuberkulozi. Narodi, ki so na najnižji kulturni stopinji, so dostopni revmatizmu, mrzlici in epidemičnim boleznim. Zato pa kažejo ranjeni veliko trpežnost.

Nič manj zanimiv ni problem križanja in usode mešancev. V r a z je v svojih predavanjih vedno trdil, da je bodočnost v srednji Ameriki in v nekaterih državah južne Amerike mešancev. Toda križanje ne vpliva vedno ugodno, radi tega je težko kje govoriti o bodočnosti mešancev. S križanjem Avstralca in Evropejca se dajo vzgojiti dve, k večjemu tri generacije. V Senegalu uspevajo sicer otroci iz krvi belokožcev in črncev, toda ako bi prenehalo nadaljnje osveževanje krvi z belim ali črnim plemenom, bi postali njih potomci kmalu neplodni. Ravnotako ne daje križanje med Zamorci in Indijanci takega potomstva, ki bi bilo sposobno vzdrževati se dalje. Pri večini antropologov prevladuje nazor o slabem vplivu križanja, posebno med preveč različnimi tipi, kar trdi n. pr. H o v e l a c q u e in H e r v é. Med zagovorniki križanja navaja zlasti T o p i n a r d v dokaz svoje trditve evropske narode, ki so danes prav za prav plod neprestanega križanja. Ravnotako Mavri, Španci in tudi v rmenem plemenu ni naroda, ki bi ne bil križan; ravnoisto moremo zasledovati v Afriki in drugod.

Svoj čas so se evropski antropologi mnogo ukvarjali s študijem vplivov, ki jih je imelo križanje na evropske narode, in

mnogi so se odkrito izrazili, da Evropejci, ali vsaj posamezne narodne skupine degenerirajo. Gobineau in ž njimi Nott sta prepričana, da se z neprestanim križanjem pospešuje proces degeneracije in da se bližajo evropski narodi počasnemu izumiranju. Isto se je reklo o Slovanih, o romanskih plemenih in o Nemcih. Posebno Slovani so po mnenju Gobineau-jevem sprejeli največ tuje krvi in so tedaj predani pogubi. Teorije naših slovofilov se glasijo drugače, ti verujejo seveda v slavno bodočnost Slovanov. Ne smemo govoriti tako splošno, kakor govori Gobineau, a na drugi strani se tudi ne smemo tako nekritično oamamljati s teorijami o višjem poslanstvu Slovanov. Giddings in drugi so nasprotno mnenja, da mešana plemena so bolj razvita in močnejša, in da vstvarja mešanje narodnostno večjo trpežnost. Problem, ki se ravno tako tiče nas, kakor Madjarov in cele vrste drugih. Danes tudi verujemo, da odločuje vsak narod sam o svoji usodi, da tedaj odloča njegova volja tudi v teh stvareh. Nehotè se tu spomnimo Masaryka, ki pove v svoji brošuri »O alkoholizmu« nazor nekega nemškega duhovnika, ki pravi o boju med Poljaki in Nemci: »Bodočnost je onega naroda, ki bode manj pil.«

Kam vede strah pred degeneracijo, vidimo najbolje na Madjarih. Že Palacký jim je prorokoval, da so obsojeni na pogin med narodi, ki jih obdajajo, in odtod ono blazno hrepenenje po osveževanju svoje krvi s slovansko in židovsko. Strah pred poginom jih je dovedel do brutalnosti, ki se od nje vsakdo obrne z gnusom. Čitajte le Kalalove spise iz Slovaškega, kako kupujejo Madjari na Slovaškem za 20—30 K deklice, napravljajo iz njih v svojih »vzgojevalnih zavodih« navdušene Madjarke in jih na to oddajo v zakon madjarskim rokodelcem.

Profesor bazelske univerze Bunge smatra rastočo nesposobnost žen, da bi dojile svoje otroke, znakom degeneracije arijskega plemena, ki se odigrava istočasno s pokvarjanjem zobov, s širjenjem tuberkuloze in duševnimi boleznimi; trdi n. pr., da čim več alkohola povžije oče, tem več jemlje svoji hčeri sposobnost dojenja. Po Bunge-ju degenerira tedaj arijsko pleme posebno pod vplivom alkohola; toda proti njemu je naglašal že prof. Maks Gruber na budapeštanskem kongresu leta 1910, da se stopnjevanje degeneracije ne da natančno določiti. Največjo nevarnost za kulturne narode vidi v tem, če bi se ugodne varijante ne množile v zadostni meri, ako bi tedaj zdravi ljudje bodisi imeli potomstvo nesposobno za življenje, bodisi da bi ostali sterilni. V Ameriki je privedla skrb za preprečenje degeneracije nekatere države

Unije do tega, da se je izdala cela vrsta zakonov v svrhu varstva narodnega življenja pred škodljivimi vplivi; po teh zakonih so n. pr. razne bolezni (kakor sifilis, epileptika) resna ovira za poroko in prestopak tega zakona se kaznuje z globo ali zaporom.

Važno je nadalje vprašanje, ki se tiče v enaki meri vseh plemen, namreč v kakem razmerju je kultura s telesnim razvojem. Brez dvoma v neugodnem, kajti večkrat pretirane zahteve znatno škodujejo zdravemu razvoju telesa. Zraven tega pa se rapidno množe živčne bolezni in se vstvarjajo manj vredni elementi, in posledica tega je seveda padanje plemena, pojevanje moči in gibčnosti, širjenje tuberkuloze, kratkovidnosti, bolezni prebavljalnih organov itd.

Končno, ako že govorimo o degeneraciji, je zanimivo dejstvo da izkazi bolniških blagajen v Avstriji jasno pričajo o padanju odporne sile proti boleznim, o padanju življenske sile med delavstvom in v obče o padanju fiziološke energije med revnejšim prebivalstvom, — in vse to je v zvezi z današnjo kapitalistično ero. Ne da se zanikati, da se v industrijskih krajih res pojavljajo znaki degeneracije. Umrljivost avstrijskega delavstva je mnogo večja od umrljivosti nemškega, iz česar moremo sklepati, da je nemško delavstvo telesno močnejše in mnogo bolje ohranjeno od našega.

Toda dasi se tudi pri nas pojavljajo znaki degeneracije, ni nam treba še obupati, kajti treba nam je le spoznavati vzroke in stremiti za tem, da jih tudi odstranimo. Res je sicer, da imamo na eni strani znake, ki pričajo o padanju plemena, a imamo na drugi strani tudi sredstva, da to padanje preprečimo, da torej skrbimo za boljši razvoj plemena, in sicer tako, da skrbimo za to, da se škodljivo potomstvo preveč ne pomnoži.

Plemenski kongres je doprinesel mnogo novega k spoznavanju človeka, naroda, plemena, ljudstva. Veda je mnogo napredovala, a v medsebojnem razmerju narodov, kakor tudi v razmerju človeka do prirode, ostaja vedno še mnogo nerešenih problemov. Toda eno smemo pričakovati od civilizacije 20. stoletja: da dovede izobraženca do tega, da bo gledal na pripadnika drugega plemena kot človek na človeka, t. j. da bo v njem videl bitje, ki mu je bližnji, ki stoji zraven njega in ne pod njim. In prvi korak k takemu spoznanju in zblizanju je londonski kongres.

Pregled.

Politični.

Napetost, ki je vladala l. 1908 ob času aneksijske krize v Evropi, se ne da primerjati z odnošaji, nastopivšimi vsled vojske in vsled zmag štirih balkanskih držav proti Turčiji. Svetovna vojna res da je grozila i tedaj, vendar pa je bilo razmerje vse drugačno. Takrat se je dalo vsaj govoriti o vzroku in učinku. Takrat bi se bila vojska vnela zaraditega, ker je Avstro-Ogrska prelomila mednarodno pogodbo in anektirala Bosno-Hercegovino, ki je bila do facto že naša, čeprav ne še de iure. Avstro-Ogrska si je z grožnjo ustvarila svojo pravico in bi si jo bila pridobila tudi z nasiljem, če bi tedaj Rusija ne bila tako oslABLJENA po vojski z Japonci in notranji revoluciji. Takrat smo razumeli in videli povod in bi bili razumeli tudi učinek, če bi bila izbruhnila vojska.

In danes?

Armade balkanskih krščanskih držav so bile zmagoslavne nad Turki; dosegle so uspehov, ki jih Evropa ni pričakovala, zaupajoč moči, ki je bila po nje mnenju latentna v turškem cesarstvu. Ti uspehi pa so povzročili konflikte z drugimi državami, zlasti z Avstro-Ogrsko. In ti spori se v prvi vrsti ne tičejo toliko balkanskih držav, nego evropskih velevlasti.

Ko so balkanske krščanske države napovedale Turčiji vojsko, so bile velevlasti, ki so domnevale, da imajo svoje legitimne interese na Balkanu, malomarne in brezbrizne, morda so bile tudi v resnici iznenadene, da niso vedele, kaj bi počele. Toda resnica bo bržkone ta, da so velevlasti bile prepričane, da balkanska krščanska koalicija ne more doseči bogzna kakšnih uspehov proti Turkom; če bo pa vojna dolgo trajala, se bosta obe stranki izčrpali fizično in finančno; in čimbolj se bosta uničevali druga drugo, tem manj odporne sile jima

ostane proti invaziji evropskega velekapitala, pripravljajočega se leta in leta že na pohod proti Carigradu in preko njega v Malo Azijo. Balkanske države naj bi se medsebojno končale in pogubile, da njih teritorije in narode lažje podjarmijo velike evropske kapitalistične države.

Odlčne zmage, ki so jih balkanske države izvojevale nad Turki, so pa tudi pokazale, da zmagovalci ne mislijo odstopiti svojih uspehov drugim, da bi poželi, česar niso sejali in gnojili z lastno krvjo. Zmagovite krščanske države so si balkanski teritorij, kolikor so ga Turčiji odvzele, dogovorno razdelile. Na tem teritoriju hočejo one same odločevati in gospodariti v vseh ozirih.

Tako so prišli interesi teh držav navskriž z interesi, o katerih so velevlasti menile, da jih imajo samo one. Osobito se je čutila zadeta Avstro-Ogrska, ker so balkanske zmage prekrižale njene načrte, ki jih je snovala o Balkanu.

Če bi šlo v sporu, ki je izbruhnil med Avstro-Ogrsko in Srbijo, oziroma med Avstro-Ogrsko in Rusijo, zgolj za vprašanje, ali naj Srbi obdržijo Drač in si tu napravijo morsko pristanišče, bi po pravici lahko rekli, da je otročje, zaradi take neznačnosti se vznemirjati in razburjati. Če bi radi takega vprašanja počila vojna, ki bi zalila s krvjo vso Evropo, se to ne bi dalo opravičevati na noben način.

Toda v resnici ne gre tu za vprašanje, čigav bo Drač, niti za vprašanje, ali ostane jadransko morje odprto za Avstro-Ogrsko, ampak za to gre, ali bodo balkanske države postale kolonije za nemško-avstrijski velekapital, ali pa za rusko-francosko-angleški. To je kolonialno-politično vprašanje kat' exochen! Pretveze z Dračem in zaprtim jadranskim morjem so brez pomena, če mislimo na ta problem.

Kakšne legitimne interese naj ima Avstro-Ogrska na Balkanu? Ali Nemčija? Ali Rusija? Ali Angliška? Ni drugih, nego interesi kapitala! Ali zmaga ena skupina bank in finančnikov, ali druga; ali se uveljavijo ekonomske sile Anglije, Rusije in Francije, ali pa Nemčije in Avstro-Ogrske: zato bo izbruhnila vojska, če bodo gnali stvari do skrajnosti. V tem tiči ena tistih velikih kriz in katastrof, o katerih je pravil Marx, da ženejo sedanjo kapitalistično meščansko družbo po imanentnih njenih zakonih v propad.

Ali bo vojska, ali ne bo? Narodi se ji upirajo, in se ne morejo navdušiti zanjo, ker vidijo, za čigave interese bi morali prelivati svojo kri: za svoje ne! Ali bo proletariat vesoljne Evrope dovolj močan v svojem odporu, da se zabrani nesreča svetovne vojske, kakršne še ni bilo?

Dr. D.

Kulturni.

V zadnji številki Časa čitamo zanimljivo priznanje. Franc Terseglav priobčuje članek „Znanstveno delo naših nasprotnikov in mi“, v katerem ocenjuje na kratko nekatere neklerikalne znanstvene delavce na Slovenskem. Omenja zlasti dr. Tuma, dr. Vošnjaka, dr. B. Zarnika, F. Seidla in dr. Prihaja do zaključka, da so imeli slovenski klerikalci od dr. Mahničiča sem na znanstvenem torišču pa do nedavna neoporečno prvenstvo, a danes da to prvenstvo ni več tako gotovo. Takrat so bili klerikalci v političnem oziru v defenzivi, a znanstveno so dominirali; zdaj so politično na vrhu, njih znanstveno delovanje pa nekako zastaja.

Mi smo se pred kratkim tega vprašanja dotaknili tudi v našem listu. Očitani smo našima meščanskima strankama, da je njih delo v zadnjih časih začelo postajati vedno bolj plitko in površno; da vse ostaja le na zunanjosti, da je

glavna stvar oblika, inscenacija, vsebina pa je postranska.

Za to konstatcijo smo seveda zaslužili krepek odgovor. Dal ga nam je „Slovenec“ v članku o nerodovitnem drevesu. Članek je bil mixtum compositum; vendar se da posneti iz njega, da obsoja neklerikalno, zlasti socialistično inteligenco, češ, njeno delo ne pride do veljave in nima nobenega vpliva na razvoj naših razmer, ker ta inteligenca za praktično delo sploh nima nobenega smisla.

Vkljub temu pa je isti člankar par mesecev pozneje prišel do istega odgovora kakor mi na vprašanje: ali je delo neklerikalne inteligence res manj vredno nego naših klerikalnih znanstvenikov?

Za časa dr. Mahničičevega Rimskega Katolika je brez prigovora treba priznati, da je bilo znanstveno delo slovenske t. zv. napredne inteligence prav površno — skoro bi rekli lahko, da takega dela sploh ni bilo, razven v jezikoslovni stroki. Filozofični in socialni problemi, vobče kulturni problemi so bili tačas posvetni inteligenci popolnoma tuji in neznani. In zato dr. Mahničiču ni bilo niti tako težko, da je ostal zmagovalec v tistem našem kulturnem boju; zato ni bilo čudno, da je zmagala reakcionarna smer v našem kulturnem stremljenju, ker napredna stran sploh ni imela jasnosti v svojem prizadevanju. T. zv. napredna inteligenca je takrat pokazala, da je za tokom časa zaostala silno daleč.

Ko se je mlajši rod začel pečati z modernimi vprašanji in problemi — in rad priznavam i tu Mahničičevo indirektno zaslugo, da je opozoril mlajši rod na te probleme — se je tudi kmalu videlo, da premoči klerikalnih znanstvenikov ni tako čvrsta, da se ne bi dala omajati. Mahničičevi nasledniki niso imeli več tiste eruptivne sile, ki je karakterizirala ravno spise in razprave v Rimskem Katoliku. Postali so tudi manj praktični in aktualni, nego je bil Rimski Katolik. V tem

oziru ne bi bilo slabo primerjati razne letnike Rimskega Katolika in Katoliškega Obzornika ter Časa: videli bi, kako postaja klerikalna znanost na Slovenskem vedno manj življenska in vedno bolj suhoparna, lesena. To seveda nam ni na škodo!

Nič manj zanimljivo pa ni, primerjati znanstveno delo klerikalcev in njih nasprotnikov, ki so zastopani v Vedi in Naših Zapiskih. Pregled dobite, če odprete kazala posameznih letnikov teh listov. Poučen pregled! V posameznosti, kje so prednosti in slabe strani te ali one stranke, se ne spuščam; zadošča, da opozorim na dejstvo. Iz celotnega položaja pa sledi, da klerikalni znanstveniki ne morejo na Slovenskem vzdržati prvenstva in vodstva v znanstvenem delu, kakor se tudi drugod ni moglo zgoditi. In da se jim vodstvo čimprej izpuli iz rok, v ta namen pa priporočam geslo, ki ga nam je svoj čas Masaryk na srce polagal za boj proti klerikalizmu: „Glejte, da boste boljši v življenju in povsod, nego so klerikalci!“ Da je to geslo vredno, da se ravnamo po njem, izhaja najbolj iz dejstva, da ga v članku, omenjenem uvodoma, svojim somišljenikom priporoča Fr. Terseglav — proti nam!

V kulturnem boju se tehtajo duševne sile: kdo bo močnejši?

Dr. D.

Literarni.

Temeljna načela socialne demokracije. (Erfurtski program). Napisal Karol Kautsky. — V slovenskem prevodu je končno izšel v založbi „Zarje“ zadnji del „Erfurtskega programa“ pod naslovom: „Razredni boj“. Prejšnji deli so izšli prej in sicer I. z naslovom „Kdo uničuje proizvajanje v malem?“, II. del: „Proletarijat“, III. del „Kapitalistični razred“, IV. del „Država bodočnosti“. Prevel jih je Anton Kristan, izdala pa za-

ložba čas. Napreja oz. Delavska tiskovna družba v Ljubljani. — K. Kautsky je v uvodu k tej svoji knjigi l. 1892. označil njen namen tako-le: „Manjkalo je spisa, ki bi popularno in vendar temeljito razjasnjeval in utemeljeval v celoti vsa načela socialne demokracije. Ta knjiga poskuša zamašiti to vrzel. Na podlagi Erfurtskega programa hoče pokazati na splošno razumevni način vsako stran socialističnega mišljenja, ki je bistveno pomembna za porazumevanje socialne demokracije... V celoti podaja ta knjiga že po svoji osnovi le pregled idej, ki so vložene v temeljnih delih socialno-demokratske literature“. V dobi, ko se je bil hud boj med revizionisti in marksisti — ko se je zlasti mnogo pisalo o predpogojih socializma, izšlo je peto izdanje Kautskega knjige. V uvodu pravi autor: „Dokler se ne posreči na mesto „Kapitala“ postaviti drugega teoretičnega utemeljenja socializma, toliko časa ne bo potreboval Erfurtski program revizije svojih principov. — Erfurtski program je v resnici delo, ki ga mora čitati vsakdo, kdor se le hoče na lahko umeven način seznaniti s temeljnimi načeli socialne demokracije. Slovenci imamo sicer vse polno kritikov in kritikastrov socializma — letos pa smo še-le s tem le delom dobili nekaj, kar bo služilo v svrhu spoznavanja soc. dem. programa. Vseh pet zvezkov stane K 1.70. Dobe se v vsaki knjigarni in pa pri založbi „Zarje“ v Ljubljani.

-- st. --

Znanstveni socializem Karla Marksa. Njemački napisal I. Stern. 48 str. Cena 16 vin. V založbi jugoslovanske nakladne zadruge „Naša Snaga“ v Zagrebu je izšlo v hrvatskem prevodu delo, ki raziskuje znanstveni temelj načel socialne demokracije. Jasno in zelo enostavno je orisana filozofska in narodno-gospodarska stran Marksove teorije o razvoju družbe.

-- st. --

Ciljevi i putevi socialne demokracije. — Na 84 straneh male osmerke so popisane zahteve socialno-demokratskega programa. Popularizatorji (več nemških pisateljev socialistov) so bili pri izbihi svojih tem prav srečni. Brošuro v hrvatskem prevodu je izdala jugosl. založba „Naša Snaga“ v Zagrebu. Cena 30 vin. — st. —

Narodni ali razredni boj. Napisal dr. O. Bauer. — Slovenski prevod agitacijske brošurice, ki razpravlja o „Narodnem ali razrednem boju“ je izdalo železničarsko tajništvo (I. Kopač) v Trstu. Dr. O. Bauer je urednik revije „der Kampf“, veliko piše o narodnostnem vprašanju. Tudi v ti brošurici, v kateri razlaga delavcu dijaku svoje nazore, se peča s tem vprašanjem. — Brošurica stane 6 vin. Dobi se pri založniku in — gotovo tudi — v delavskih organizacijah.

— st. —

Lurška pravljica. Spisal dr. Ronby, ravnatelj blaznice v Alžirju. — Založba „Zarje“ je izdala spis, kojega namen povdarja autor v uvodu s temi-le besedami: „Tega dela sem se lotil, da dokažem, da ni bilo nič čudežnega v prikaznih Berndete, male lurške junakinje, in da je božja pot v Lurdu brez vse podlage“. Spis je zanimljiv in ga vsled tega priporočamo. Cena 40 vin.

Kapital. „Osrednja delavska knjigarna, založništvo in antikvarijat“ (Ant. Svecený) — tako se imenuje centrala češko-slovanskih socialnih demokratov, ki skrbi za izdajanje knjig in brošur — naznanja, da izda znamenito K. Marksovo delo „Kapital“ v češkem jeziku. Cena I. dela bo 16 kron, v subskripciji 12 K. — Vse pohvale zasluđuje ta ukrep, kajti Marksovo delo je oplodne vrednosti za spoznavanje socializma. Kaže pa tudi, da se Čehi resno trudijo dati delavstvu najboljše vire za študij socialističnih teorij.

Strokovni.

Na strankarskem zboru nemške socialne demokracije (prve dni nov.) je bilo čuti več ostrih pritožb proti strokovnim organizacijam, češ, da ne vrše dovolj propagande za politične organizacije in politično delo proletariata. V listu „Gewerkschaft“ št. 21 pa se autor uvodnika „Der Parteitag“ peča s temi pritožbami. Pravi: Sodrugi, ki prihajajo zmerom s temi očitki, si pač niso na jasnem, kaj morejo strokovne organizacije za strankine organizacije storiti in česa ne morejo. Strokovnim organizacijam je dana možnost delavce vzgojevati za razredne boje. In to tudi v polni meri store. Pri vsaki delavniški seji, v koji strokovna organizacija nastopi za skrajšanje delavnega časa, pa naj bo to tudi le za pet minut, z vsako akcijo za dodrževanje katerekoli delavsko-varstvene postave delujejo strokovne organizacije v zmislu razrednega boja. Delavske liste pospešujejo in jih razširjajo. Trudijo se, da postanejo delavci razredno zavedni bojevniki za prava delavcev na vseh poljih javnega življenja. Predaleč pa segajo tisti, ki mislijo, da bi še zaupniki strokovnih organizacij delavce dovajali v politične organizacije.... To naj bo delo političnih zaupnikov. — Sploh pa je bil ta strankarski zbor zelo važen. Zanimiva sta bila zlasti referata Ant. Beera „o nevarnostih, ki groze koalicijski pravici“, ter dr. Bauerja „o delavsko-varstveni postavodaji“.... —

Četrtri občni zbor „Unijerudarjev avstrijskih“ se je vršil v dneih 21—24. okt. na Dunaju. Članstvo te organizacije je podvrženo zelo fluktuaciji, vendar je od ustanovitve Unije (l. 1903) do l. 1908 — do početka bojev med centralisti in separatisti — bil zaznamovati lep napredek. L. 1903. je začela Unija z 5997 člani, l. 1908 pa je bilo že 32.613 članov. L. 1909 je padlo število na 28.352, l. 1910 — na 17.506, l. 1911 na — 13.540 !!

Prav tako je z dohodki! L. 1909 je bilo dohodkov 359.222 kron, l. 1910 — 203.248 kron 11 vin. — Unija izdaja štiri strokovne liste: za Nemce „Glück auf!“ za Čehe „Na zdar“, za Slovence in Poljake pa „Rudarja“. — Na zboru se je sprejelo več resolucij tako glede določitve minimalne mezde v rudarstvu kakor glede nezgodnega zavarovanja rudarjev.

„Društvo čevljarjev avstrijskih“ je na svojem rednem letnem občnem zboru, ki se je vršil prvi teden v novembru, poročalo o svojih uspehih. Članov ima 4808. V l. 1909—1911 je prejelo na članskih doneskih 433.000 kron.

Avstrijski livarji so zborovali sredi novembra. Livarji vrše težko organizatorično delo. Fluktuacija je velika. Dokaz: od 1909 do 1911 je zveza livarjev pridobila **2767 članov**, ali obdržala jih je le — 307. Da se poročilo zelo huduje nad separatisti, je umevno.

Anton Kristan.

Zadružni.

„Zadružga“, glasilo „Zadružne Zveze v Celju“ se zadnje čase s hvalevredno vnemo zavzema za to, da bi slovenske zadrugе ojačevale lastno premoženje. Nastopa tudi proti bankam, ki duše zadružništvo in zadrugę. Banke so kapitalistične ustanovitve, kjer se gre le in izključno za dobiček — zadrugę pa so radi samopomoči in vzajemne pomoči! Zdi pa se nam, da na čelu današnjega oficielnega zadružništva še ne stojе — zadružgarji!

Železničarji in konzumna društva (Lebensmittelmagazine). Drž. posl. R. Müller je priobčil v listu „Der Eisenbahner“ (st. 24—28). serijo člankov, v katerih se peča s podraževanjem živil, v vzroki ter s sredstvi, ki naj služijo v obrambo železničarjev. Železničarji imajo do- slej svoja skladišča živil, ki so že velikanski zavodi.

Leta 1910 so bila

	s prometom	članov
v Plznu	1,427.252 kron	4966
v Lounih	406.196 „	2241
v Jägerndorfu	125.961 „	492
v Inomestu	1,004.586 „	2545
v Lincu	1,360.581 „	5170
v Budjejevicah	394.710 „	1390
v Knittelfeldu	1,721.869 „	6186
v Salcburgu	1,955.735 „	5930
v Taboru	340.386 „	939
na Dunaju N. W. B.	5,006.324 „	7000
„ „ Nordbahn	5,313.291 „	18831
„ „ Westbahnhof	904.720 „	7512
„ „ St. E. G.	1,700.000 „	3600

Če bi se te organizacije pridružile zvezi kons. društev ter splošnemu gibanju, bila bi krasna armada.

Ant. Kristan.

IGNACIJ GRUDEN:

LITERARNA SONETA.

I.

Zakaj, povej, bi strastno se ljubila
in se opajala ob blazni slasti
ko ljubiš lahko tudi me brez strâsti
kot Črtomira lepa Bogomila.

Župančičeva gozdna nam idila
pove, kdo smešen je v platonski pasti,
izrek gospoda Peterlina zlasti
ošvrkal je poetov brez števila.

Brez Julije se tudi da živeti:
brez nje Prešeren se je bil postaral,
ko mladi še ostali so soneti.

Župančič pa poete je pokaral
in dal nam — morda — v lastne zgodbe zreti:
le čudno je, da on ni za njo maral.

II.

Na beli krizantemi so še listi,
ki mnogo jih ime še slavno čaka,
ker vsem pač znano je, da kar iz zraka
Slovcem vsipljejo se beletristi.

Kdor rad bi v eno trobil s futuristi,
posnema naj Antona Debeljaka;
ker on na čelu zdaj nas vseh koraka,
ponižen sem mu sluga — brez zavisti.

A ob kantonu se berač bo zgrudil,
umiral in se zvijal: „Kruha, kruha!“
da mnog mimoidoč se mu bo čudil:

»Ta s tako krizantemo, primaruha?!«
A vsi rožljali z molki bodo dalje
zaviti v jezuitske črne halje.

LUCIANO FOLGORE:

OGLJU.*)

Prevel A. G.

Črni kruh strojev, ki kliješ
iz žrel rudokopov
in se kopičiš
v neskončnih skladih
ob dolgih potih tovaren;
veliki kruh, zveneč
od plamtečih energij,
ki iz svojega zlatega trebuha
izpuščaš brezlične harmonije plamenov,
zapoj s svojimi zbori blestečimi
himno upora,
zapihaj v trombe vetróv
svoje hrepenenje, o oglje!
Tiščal je na tebi neskončni
tlak stare zemlje;
črna tema je ždela v mirujočih votlinah
in noči daljnih davnin
so mučile brez prestanka
tvoje misli snujoče.
A iz skrivnostnega sná
je k solnčnemu hrepenenju
te zbudila zveneča lopata.
Zrušile so se v rove
blesteče plasti
in v nove boje
so silni nevzdržni izbruhnili
skladi ogromni.

Zakipi, oglje žareče,
in zamami s puhom pečí
te male dni
zdanjosti naše neznatne.
Dim naj bo tvoja molitev

v cevéh, grožnja naj razposajéni
bo godbi kotlov rujavih
in gorka toplota za roke zamrzle,
kjer spé še
od brezkončnih pomladi
najdrznejše misli
najslajši glasovi,
vse navdušenje, ki uporno se širi
in se hrupno razlije
čez cesto, ki vodi
do zvezdnatih mest.

Zakipi, o oglje v plamenečih grmadah
in razžari vseмир,
ki v času pripravlja Prihodnost.
Povej s svojo pesmijo ognjeno,
da nočeš za svoje plamene
rok, ki omahnejo plahe,
da hočeš mladih junakov
srcá, da hočeš genije uma,
da jih hraniš s plameni
in nasitiš z energijami
in potem jih zaseješ
v brazde globoke življenja.
Zlató se žetve neizmerne
bo v njivah valovilo,
bolj zdravo bo dihala zemlja
in bolj še se bodo napele
mišice v boju,
in kjer zdaj ima zmagujoča smrt
taborišče, razgubé se
megle bojazní.

